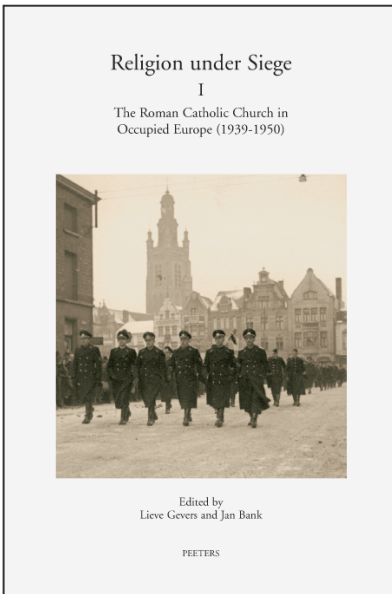

BOEKENRUBRIEK

Nieuwe uitgaven:

Lieve GEVERS (K.U.Leuven) & Jan BANK (Universiteit Leiden) (eds.), *Religion under Siege. Vol. I. The Roman Catholic Church in Occupied Europe (1939-1950)* (Annuua Nuntia Lovaniensia, LVI), Leuven (Peeters), 2007.

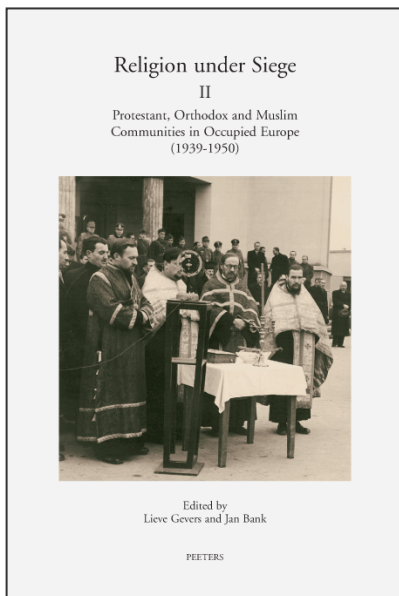
Deze publicatie handelt over de houding van de katholieke Kerk in Europa tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het is een belangrijke historische onderzoeksvraag die al veel pennen in beweging heeft gebracht. De bundel stelt niet zozeer de omstreden rol van Pius XII en het Vaticaan centraal, maar richt de aandacht veeleer op de lokale kerken. Hij wil meer bepaald licht werpen op de houding van bisschoppen, clerus, katholieke partijen en organisaties in diverse Europese landen aan de vooravond, tijdens, en in de nasleep van het grote wereldconflict. De bijdragen handelen over de ontwikkelingen in Slovenië, Kroatië, Slowakije, Polen, Litouwen, Italië, Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk, Nederland en België.

Lieve GEVERS (K.U. Leuven) & Jan BANK (Universiteit Leiden) (eds.), *Religion under Siege*. Vol. II. *Protestant, Orthodox and Muslim Communities in Occupied Europe (1939-1950)* (Annua Nuntia Lovaniensia, LVI.2), Leuven (Peeters), 2007.

Niet enkel de katholieke kerk, maar ook de andere christelijke kerken, protestantisme en orthodoxie, en in zekere mate ook de islam, waren tijdens de Tweede Wereldoorlog uiterst belangrijke actoren in het spanningsveld van accommodatie, collaboratie en verzet.

Nationale varianten van de orthodoxie worden in deze bundel behandeld in bijdragen over de Sovjet-Unie, Servië en Griekenland. Andere artikels besteden aandacht aan het effect van de oorlog op religieus complexe gebieden als Oekraïne en Bosnië. Het protestantisme in zijn diverse varianten komt aan bod in studies over de Scandinavische landen, Frankrijk, Nederland en België.

De Belgische Bijdrage aan het Tweede Vaticaans Concilie

Eind januari 2009 zal het exact vijftig jaar geleden zijn dat Johannes XXIII het voltallige kardinalencollege tot stilte dwong met de – voor velen – onverwachte boodschap een algemeen concilie te zullen organiseren. Het voorstel kwam als een donderslag bij heldere hemel en Angelo Roncalli, nog maar net tot paus verkozen en door velen ingeschat als overgangfiguur, schreef meteen geschiedenis. Niet alleen kerk-geschiedenis, maar werkelijk: geschiedenis.

Het Tweede Vaticaans Concilie en de zestien documenten die het voortbracht, blijven immers tot op de dag van vandaag ijkpunten voor de theologie, de pastoraal, het kerkelijk recht, enz. Dit concilie blijft ook een mijlpaal waarin uitzonderlijk veel preconciiliaire vernieuwingsbewegingen (de *nouvelle théologie*, de bijbelbeweging, de liturgische beweging, de lekenbeweging, de oecumeni-

sche beweging, ...) een officiële kerkelijke aanvaarding en consolidering kregen. Toch, het concilie blijkt ook een ijkpunt waarvan de betekenis en interpretatie nog steeds – en steeds meer zelfs – stof doen opwaaien. Uiteenlopende interpretaties doen vandaag de ronde, en worden vaak tegen mekaar uitgespeeld. In dit spel van tegenstellingen neemt men het niet altijd even nauw met de geschiedenis, en nog minder met de intenties van de concilievaders zelf. De geest en de letter van het concilie worden niet zelden tegenover mekaar geplaatst.

© uit het conciliearchief van Piet Fransen.

Een recente illustratie hiervan is de synode die in oktober van dit jaar te Rome plaatsvond, en die geheel gewijd was aan de 'receptie' van de dogmatische constitutie *Dei Verbum*. Bij het lezen van de voorbereidende documenten ervan, en ook van de verslagen van de toespraken kan een kritisch toeschouwer zich moeilijk ontdoen van de indruk dat lang niet alle facetten van de conciliaire leer over Openbaring, en over de omgang van de kerk met Schrift en Traditie hier even evenwichtig worden gereciperd.

Maar, deze bijdrage handelt niet over dit laatste probleem. Veeleer wil zij een nieuwe publicatie onder de aandacht brengen, een publicatie die wel gewijd is aan de historische studie van Vaticanum II en de betekenis ervan, maar zich vooral toespitst op de Belgische bijdrage tot de voorbereiding, het verloop, en de uitkomsten van dit Concilie. Voor de onvertrouwde lezer lijkt dit enigszins provincialistisch, misschien zelfs overdreven, maar het is dat allerminst. In tijden van nationale identiteitscrisis kan het bovendien eens een welkome afwisseling zijn om te zien hoe mensen in het verleden over taalgrenzen heen de krachten hebben gebundeld, en waartoe dit leiden kan ... Yves Congar – een Frans theoloog en bijgevolg een eerder 'onverdachte' bron in deze – omschreef Vaticanum II in zijn conciliedagboek als '*Primum Concilium Lovaniense, Romae habitum*'. Het eerste Leuvense concilie, gehouden te Rome. Dit soort verwijzingen spreekt boekdelen, maar verdient tegelijk kritisch te worden onderzocht ...

Effectief, ondanks het feit dat de Belgen binnen het geheel van ca. 2500 aanwezige bisschoppen, kardinalen, aartsbisschoppen, bisschoppen, etc. een minderheidsgroepje vormden was hun invloed disproportioneel groot. Het volume *The Belgian Contribution to the Second Vatican Council*, te verschijnen bij Peeters in de Leuvense reeks BETL gaat hierop in. Dit boek is het resultaat van een internationaal colloquium waarbinnen een team van internationale onderzoekers zich boog over de studie van deze kleine groep op Vaticanum II. Met een afstand van bijna een halve eeuw kan men stilaan tot een genuanceerd historisch standpunt komen, en deze historische studie gebeurde op meerdere vlakken: op het methodologische niveau ging de aandacht van de onderzoekers uit naar de omgang met primaire bronnen, zoals conciliedagboeken en archivalia. Doch, tegelijkertijd werd een sociologische benadering ontvouwd rond de vraag hoe de invloed van kleine lobbygroepen op een 'grote assemblee' functioneert. Binnen dit bredere kader viel op dat een studie van de 'theologische' bijdrage onvoldoende verklaringen bood. Heel wat andere factoren spelen een bepalende rol. De uitgebreide studie van de rol van kardinaal Leo-Jozef Suenens, en diens netwerk van contacten op Vaticanum II, is in deze revelerend.

De kardinaal was wellicht niet de persoon die het meest heeft bijgedragen tot de theologische reflectie van het Concilie, maar zijn rol als strateeg en tacticus heeft hem wel in het centrum van de gebeurtenissen geplaatst. Hij was één van de vier conciliemoderatoren en was werkzaam in verschillende commissies. Daarnaast onderhield hij nauwe contacten met Johannes XXIII. Onrechtstreeks heeft dit een zeer groot impact gehad op de theologische debatten, waaronder bijvoorbeeld het debat over de ecclesiologie.

Een andere invloedsfactor was het Pauselijk Belgisch College. Onder de leiding van rector Albert Prignon (en vice-rector Leo Declerck) was dit een plek waar gedurende de conciliezittingen een groot aandal Belgische bisschoppen en theologen resideerden. Het huis aan de Via Quirinale te Rome fungeerde als ontmoetingscentrum, als vergadercentrum, als plaats van theologische en persoonlijke uitwisseling, waar voortdurend internationale concilieprotagonisten passeerden en werden uitgenodigd. Er werden voortdurend, in samenwerking, teksten voorbereid, gecopieerd, en verspreid onder vele andere bisschoppenconferenties. Dergelijke strategische elementen gaan samen met enkele kenmerken die tekenend zijn voor de Belgen, zoals talenkennis en zin voor compromis. Dit laatste valt onder andere op bij Mgr. Gerard Philips, Leuvens professor en gedurende het concilie adjunct-secretaris van de Doctrinale Commissie. Daarmee had Philips een – theologische – sleutelpositie in handen waarin hij zijn ervaring als gecoöpteerd CVP-senator ruimschoots kon laten gelden.

Bovendien toonde studiewerk aan dat de samenwerking binnen de Belgische groep (zowel de kardinaal, bisschoppen als theologen, waaronder vaak ook leken) uitzonderlijk egalitair bleek, en dat dit de invloed van de individuele leden op de respectieve conciliecommissies en -secretariaten waarin zij zetelden zeer ten goede kwam. In dit volume passeren de bekende namen de revue (kardinaal L.J. Suenens, Mgr. E.J. De Smedt van Brugge, prof. G. Philips, ...) maar werd evenzeer gewezen op de cruciale rol van theologen en bisschoppen waarvan hun bijdrage die tot het concilie vaak nog onderbelicht was (Lucien Cerfaux, Mgr. K.J. Calewaert van Gent, Mgr. A.M. Charue van Namen). Dit alles illustreert goed dat de Belgen op het concilie een zeer breed veld bespeelden, of om nogmaals Congar aan te halen: “Les belges ne sont pas nombreux, mais ils sont partout”. Tot slot, met een knipoog naar Jacques Brel, is voorliggende verzameling bovendien het resultaat van een nauwe samenwerking tussen de Katholieke Universiteit Leuven en de Université Catholique de Louvain, wat haar tot een mooi voorbeeld van *belgitude* maakt ...

Karim SCHELKENS